

Gaius Sallustius Crispus'un De Coniuratione Catilinae'da Beliren Tarihçi Kişiliği

Hülya BOYANA*

Özet

C. Sallustius Crispus MÖ 86 - 35 yılları arasında yaşamış Geç Cumhuriyet Dönemi Romalı tarih yazarıdır. Bilimsel tarihçilik ve felsefi derinlik bakımından Roma tarih yazıcılığında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bugün bizim anladığımız anlamda tarih yazan Sallustius'un eseri De coniuratione Catilinae monografi biçimindedir. Kamu görevi de yapan yazar makalemizin konusu olan eseri De coniuratione Catilinae'da Roma tarihinin belli bir zaman diliminin politik, ekonomik ve sosyal koşullarını anlatmıştır.

Çalışmamızda Sallustius'un yaşamını ele aldıktan sonra ilk olarak yazdığı De coniuratione Catilinae'da bir tarih yazarı olarak üslubunu, tarih yazmaktaki amacını, önemini ortaya koymaya çalıştık.

Sallustius kamu işlerinde çok başarılı olamamış, ancak tarih yazarı olarak Klasik Roma tarihçiliğinin başlatıcısı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sallustius, De coniuratione Catilinae, Catilina, Caesar, Cato.

Gaius Sallustius Crispus' Emerging Historian Personality in De Coniuratione Catilinae

Abstract

C. Sallustius Crispus is a Roman author who lived between the years BC 86-35 in late Republican Period. He is of importance for scientific historiography and philosophical depth in Roman history writing. Sallustius work "De coniuratione Catilinae" is in monographic form considering our today's history understanding. He had worked also as a public servant, and described in his work "De coniuratione Catilinae", which is the subject of our article, the political, economical and social conditions for a certain period of Roman history.

In our work after taking up Sallustius' lifetime we tried to bring on the scene his style as a history writer, his aim and importance in history writing considering his first work "De coniuratione Catilinae."

Sallustius was not so successfull in the public service, but was as history writer the starter of Classical Roman historiography.

Key Words: Sallustius, De coniuratione Catilinae, Catilina, Caesar, Cato.

* Doc Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü- Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı. boyana@humanity.ankara.edu.tr.

Gaius Sallustius Crispus¹, MÖ 86 yılında pleb kökenli bir ailenin çocuğu olarak Apeninler'in eteklerinde, Roma'nın 50 mil kuzey doğusunda, bir Sabin kenti olan Amiternum'da² (Bugünkü San Vittorino) doğmuştur. Sabin kavimlerinin beşiği olan Amiternum'un varlıklı ve özgür ünlü bir pleb ailesine mensuptur.

Ailesi ve gençlik dönemi hakkında detaylı bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak siyasi hayatı ile ilgili bilgileri yazarın kendi eserlerinden öğrenmekteyiz.

İç savaşın en buhranlı döneminde, savaşın en yoğun olarak yaşandığı merkezlerden Amiternum'da dünyaya gelen Sallustius çocukluğunun ilk zamanlarını Sabin topraklarında erdemin ne olduğunu öğrenerek geçirmiştir.³

Yazar ergenlik döneminin sonlarında siyasi bir kariyer yapmak amacıyla Roma'ya gitmiş ve orada sağlam bir eğitim almıştır. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Sallustius Roma'da öncelikle Pythagoras yanlısı felsefeyle ve edebiyatla uğraşmıştır. Pythagorasçı Nigidius Figulus'un⁴ çevresine girmiştir. Kendi eseri *De coniuratione Catilinae*'dan edindiğimiz bilgiye göre Sallustius küçük yaşta tarihe eğilim duymuş⁵, ama zamanın gençliğine uyararak kamu işlerine atılmıştır.⁶

Kariyer yapmak için ve siyasi hayata atılmak için geldiği Roma'da MÖ 54 yılında *quaestor* seçilmiş⁷ ve senatoya girmiştir. Yetenekli ve tutkulu bir genç olan Sallustius MÖ 52 yılında *tribunus plebis* olmuştur.⁸ MÖ 52 yılı haydutluğun ve çete çarpışmalarının olduğu, consul adayı T. Annius Milo'nun Halk partili P. Clodius Pulcher'i öldürdüğü şiddetli bir yıldır.⁹ Sallustius siyasi hayata adımını attığı bu dönemde halk partili P. Clodius Pulcher ile soylular sınıfının (*patricii*) desteklediği T. Annius Milo'nun çetesi arasındaki çatışmalarda P. Clodius Pulcher'in tarafını tutmuştur. Ünlü hatip ve kamu yüksek görevlisi M. Tullius Cicero ise T. Annius Milo'nun savunucusudur. Sallustius P. Clodius Pulcher'in öldürülmesinde Milo'yu suçlamış ve O'nun savunmasını üstlenen M. Tullius Cicero'ya da muhalif olmuştur.¹⁰

1 Asconius Pedianus bu üç adı, Gaius *praenomni* (ön adı) ve Sallustius *nomeni* (soy/kabile adı), Crispus *cognomeni* (aile adı) *Bellum Africanum* adlı eserinde (VIII,3) bir arada vermektedir. Tacitus yazarı *Annales III,30*'da Sallustius Crispus ve C. Sallustius olarak iki adını vermektedir; bkz. Funaioli, "Sallustius", *RE I* Stuttgart 1920, s. 1914.

2 Hieronymos, *Olymp. 173, 3*. "Sallustius Crispus scriptor historicus in Sabinis Amiterni nascitur."

3 J. Wight Duff, *The Literature of The Golden Age*, London 1953, s. 303.

4 P. Nigidius Figulus (MÖ 98-45) *praetor* olarak kamu görevinde bulunmuş, dilbilgisiyle ilgilenmiş, doğa biliminin çeşitli dalları ve tanrı-bilim üzerine çalışmıştır. Pythagoras'çı ve dilbilimcidir.

5 Sall. *Catil. IV, 2*.

6 Sall. *Catil. III, 3-5*.

7 *Quaestor* maliye işlerine bakan kamu görevlisi. Bu görev için en az 27 yaşında olmak ve askerlik görevini bitirmiş olmak gerekmektedir. Kamu görevinde en küçük memurluktan en büyüğüne doğru yükselme aşaması anlamına gelen "*cursus honorum*"un ilk aşamasıdır.

8 Roma'da pleblerin (halk sınıfı) haklarını savunan memur. Halk temsilcisi.

9 Ronald Mellor, *The Roman Historians*, London-New York 1997, s. 77.

10 Q. Asconius Pedianus, *Orationum Ciceronis quinque enarratio*, In Milonianum, 33.

Cicero'ya muhalif olmasının nedeni olarak Sallustius'un T. Annius Milo'nun eşi ile aşk serüveni yaşamış olduğu söylenmektedir.¹¹ Yazar P. Clodius Pulcher'i savunduğu için senatonun tepkisiyle karşılaşmış ve C. Iulius Caesar'ın yanında yer alarak politik hayatında O'ndan daima destek görmüştür.¹²

MÖ 50 yılında Suriye'de *legatus pro praetore*¹³ görevini yaparken Sallustius senatodan yakışsız davranışlarda bulunması (*probri causa*) nedeniyle senatodan çıkarılmıştır. Senato'dan çıkarılmasının iki nedeni olduğu söylenmektedir. İlki Sallustius'un P. Nigidius Figulus isimli Pythagoras yanlısı bir kişinin başkanlık ettiği mistik ayinlere katıldığı ve kutsal şeylere saygısızlık etmesi olarak gösterilir. İkincisi ise Sulla'nın kızı, Milo'nun eşi Fausta ile yaşadığı ahlaka aykırı ilişkisi gösterilmektedir.¹⁴ Cumhuriyet Dönemi'nin son evrelerinde kamuya mal olmuş kimselerin iftiralara maruz kalmış olması her iki olayın gerçekliğini sorgulamamıza neden olmaktadır.

MÖ 49 yılında Pompeius ile Caesar arasındaki çıkan iç savaşta Caesar'ın yanında yer alan Sallustius senatodan atıldıktan sonra asillerden tamamen uzaklaşmış ve Caesar'a daha da yakınlaşmıştır. Caesar Rubico nehrini¹⁵ geçip, iç savaşa dahil olduktan sonra, askeri deneyimi olmayan yazar aktif olarak bir rol üstlenmeye başlamıştır. Ancak başlangıçta çok fazla başarılı olamadığını görmekteyiz. Üstlendiği ilk görev Pompeius'un gemileri tarafından kuşatılan, Adriyatik'deki Curictae adası üzerinde konuşlanmış C. Antonius'un komutası altındaki bir birliği korumaktır. Ancak Sallustius başarı kazanamaz, yine de Caesar'ın ilgisini yitirmez, tersine, O'nun desteğini alır.¹⁶

Sallustius MÖ 48 yılında Roma'da ikinci kez *quaestor* olarak seçilmiş ve senatoya girmiştir. MÖ 47 yılında da *praetor*¹⁷ olmuştur. İkinci kez *quaestor* olarak senatoya girmesini ve daha sonra *praetor* olmasını büyük bir ihtimalle Caesar'a borçludur.¹⁸

Sallustius'u kamu işlerine yeniden sokan Caesar, O'nu Illyria'daki¹⁹ bir seferde komutanlıkla görevlendirmiş, ancak yazar bu görevde başarılı olamamıştır. Daha sonra Afrika'ya gitmemek için direnen birlikleri caydırmak üzere Campania'ya gönderilmiş,

11 Duff, J. W. 1953, 303.

12 Güngör Varnıoğlu, "Sallustius ve Yapıtları Üzerine", *Belleter*, C. LII, S. 206, Ankara 1989, s. 63.

13 Senato tarafından atanan eyalet yöneticisi ve *legio* komutanı.

14 Stephan Usher, *The Historians of Greece and Rome*, London 1971, s. 141; Ronald Syme, *Sallust*, Berkeley- Los Angeles, University of California Press 1964, s. 26.

15 İtalya ve Gallia Cisalpina arasında sınır oluşturan, Ravenna'nın güneyindeki nehir. Romalı komutanların İtalya'ya silahlı olarak girmesi yasaktır. Caesar bu kuralı bozarak iç savaşı başlatmıştır. Bkz. G. Varnıoğlu, a.g.m., s. 63.

16 Güngör Öner, *Sallustius'un Monografilerinde İnsan Anlayışı-Roma Toplumu-Kişilikler*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1971, s. 3.

17 *Comitia Centuriata* tarafından seçilen hukuki meselelerde consullerin yükünü hafifleten kamu görevlisi. *Imperium* yetkisine sahip olan *praetor*lar askeri komutan ve eyalet valisi olabiliyorlardı. MÖ 336'da oluşturulan bir *magistratus*luktur.

18 Ayşe Sarıoğlu, *Roma Edebiyatında Tarih*, Ankara 1971, s. 26.

19 Adriyatik Denizi ile Pannonia (=Macaristan) arasındaki bölge

bu görevi de başaramamıştır. Sallustius bu ayaklanan birliklerin elinden zor kurtulur ve Roma'ya kaçmak zorunda kalır.²⁰ Yazar askeri alandaki bu başarısızlıklardan sonra Caesar ile birlikte *praetor* olarak Afrika seferine çıkmıştır. Cercina adasında büyük miktarda ikmal malzemesi toplayarak, bunları Caesar'ın garnizonuna nakletmiştir. Böylelikle Pompeius'a karşı başarı kazanmıştır.²¹ MÖ 46 yılında Caesar O'na Afrika Nova'nın (Numidia Eyaleti'nin) *proconsullüğü*²² vermiştir.²³ Bu makam Sallustius'un kamu kariyerinde eriştiği en büyük makamdır.

Numidia zengin hazinelere sahip olan bir krallıktır. Sallustius'un Numidia'daki 18 aylık yönetimi sırasında eyaleti yağma ettiği ve yüksek vergiler aldığı söylenmiştir.²⁴ MÖ 45 yılında Roma'ya paralı olarak dönen yazar, Roma'da işlediği bu suçtan dolayı dava edilmiştir. *De repetundis* ile yani yolsuzlukla suçlanan Sallustius yine bu durumdan Caesar sayesinde kurtulmuştur.

MÖ 44 yılında Caesar'ın öldürülmesiyle kentin kuzey tepelerinde “*Horti Sallustiani*” adıyla anılan bir villa satın almıştır.²⁵ Bu villa daha sonra imparatorluk ailesine kalmış ve Vespasianus ile Nerva burada oturmuştur.²⁶

Sallustius MÖ 36 ya da 35 yılında bahçelerle çevrili bu villada ölmüştür.²⁷ Hayatının son 10 yılını yaklaşık 40 yaşından sonrasını evinde tarih yazarak geçirmiştir.

Özel yaşamı ile ilgili çok fazla bilgiye sahip değiliz. Cicero'nun boşandığı eşi Terentia ile evlenmiştir.²⁸ Ancak Terentia'dan çocuğu olmamış, ancak kız veya erkek kardeşlerinden birinin çocuğunu (L. Passienus Rufus) evlat edinerek tüm servetini bu çocuğa bırakmıştır.²⁹

“Sallustius'un Bahçeleri” diye anılan, *proconsullüğü* sırasında edinmiş olduğu servetle aldığı düşünülen bu villasında yazar zamanının tamamını tarih yazmakla geçirmiştir. Kamu işlerinden çekilerek, boş zamanını Romalıların iş saydığı tarımla (*agrum colundo*), avla (*venando*), kölelere yaraşır işler (*servilibus officiis*) ile geçirmeyi düşünmemiş, kendini tarih yazmaya vermiştir.³⁰

20 G. Öner, 1971, 3; A. Sarıgöllü, 1971, 26.

21 S. Usher, 1971, 141; G. Varınlıoğlu 1989, 63.

22 Senatoya bağlı bir eyalette bir yıl süre ile valilik yapan yüksek memur.

23 A. Sarıgöllü, 1971, 26.

24 G. Öner, 1971, 4.

25 R. Mellor, 1997, 77.

26 R. Mellor, 1997, 77.

27 Funiaioli, 1920, 1914; Hieronymos'a göre (*Olymp. 186,2*) Sallustius Actium savaşından 4 yıl önce ölmüştür. Actium Savaşı MÖ 2 Eylül 31 gününde yapıldığına göre Sallustius'un ölüm yılı MÖ 35 olmalıdır.

28 Hier. *adv. Iovin.*, I. J.C., Rolfe, *The Loeb Classical Library*, London, William Heinemann 1971, XII.

29 Tac. *Ann.* III, 30; T. Keightley, *The Catilina and Jugurtha of Sallust*, London 1849, XI.

30 Sall. *Catil.* IV. 1.

Aktif politik yaşamına son veren Sallustius inzivaya çekildiği bu yerde, hayata gözlerini yumduğu MÖ 35 yılına kadar tarih alanında üç eser bırakmıştır.

- De coniuratione Catilinae (Catilina Tertibi),
 - Bellum Iugurthinum (Iugurtha Savaşı),
 - Historiae (Tarih)
- Sallustius'un adıyla anılmakla beraber bundan kuşku duyulan
- Littera ad Caesare (Caesar'a Mektuplar),
 - Invectivae (Orationes contra Ciceronem) (Ciceroya Veriştirmeler)

Tarih yazarı Sallustius *De coniuratione Catilinae* adlı eserinin önsözünde insanların zekâlarını kullanarak yaptıkları işlerle diğer canlılardan olan farklarını ortaya koymaları ve insan olmanın gerekliliklerinin farkında olarak ölümden sonra üne kavuşmak ve hatırlanmak için geride iz bırakmaları gerektiğinden söz eder.³¹

Sallustius'un tarih yazmaktaki amacını *De coniuratione Catilinae* adlı eserinin önsözünde Stoa felsefesinin ruh ve beden ikiliğinden yola çıkarak şöyle açıklamaktadır. "Öteki yaratıklardan üstün olmak isteyen bütün insanlara yaraşan şey, doğanın başları önde ve midelerine bağlı olarak yarattığı hayvanlar gibi, sessizliğe gömülü bir yaşam sürmemek için, var güçleriyle çaba göstermektir. Bizim bütün gücümüz, ruhta ve bedendedir: Ruh, daha çok buyurmaya, beden ise hizmet etmeye yarar; birincisi tanrılarla, ikincisi hayvanlarla ortak yanımızdır. *Bu nedenle ün kazanmaya çalışırken, kol gücü yerine kafa gücüne baş vurmak ve ömrümüz de zaten kısa olduğuna göre, arkamızda mümkün olduğu kadar uzun sürecek bir anı bırakmak bana daha doğru gibi görünüyor. Çünkü paradan, güzellikten gelen ün geçicidir; dayanıksızdır; erdem ise parlaktır ve sonsuza dek elde kalır.*"³²

MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarihsel olayların yazıya geçirilmeye başlamasıyla Romalılar, tarih yazıcılığında siyasi, eleştirici ve felsefi bir bakış açısı kazanmıştır. Tarih yazma işi retorik sanatının bir kolu olarak görülmeye başlamıştır.³³ Geç Cumhuriyet Dönemi'nin en ünlü hatibi ve devlet adamı ise Marcus Tullius Cicero'dur. MÖ 106-43 yılları arasında yaşayan, Atina'da Akademi'nin başında bulunan Philon'dan ve Stoacı Diodotus'tan felsefe eğitimi alan, daha sonra MÖ 80'li yıllarda Roma'da hukuk öğrenimi gören Cicero bir *homo novus*'tur.³⁴

MÖ 1. yüzyılın etkili kişilerinden olan Cicero iç savaş sırasında silahlı herhangi bir faaliyetin içinde yer almamıştır.³⁵ Cicero, Caesar ile Pompeius arasındaki mücadelede

31 Sall. *Catil. I, III-IV*.

32 Sall. *Catil. I, I*; Güngör Varınlıoğlu Öner, *Catilina Tertibi*, İstanbul 1973, s. 2.

33 Bedia Demiriş, *Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı*, İstanbul 2006, s. 43.

34 Roma'da kişisel becerisiyle sınıf atlayanlara verilen ad; yeni insan, yeni kişi.

35 M. Tullius Cicero ile *De coniuratione Catilinae* adlı eserin başkahramanı L. Sergius Catilina arasında MÖ 64 yılına kadar herhangi bir sorun yaşanmamıştır. MÖ 63 yılında yaşanan gelişmeleri konu alan M. Tullius Cicero'nun L. Sergius Catilina aleyhine dört söylev vermiştir. İlkinin 8 Kasım 63 tarihinde Iuppiter Stator

ömür boyunca Pompeius'a destek vermiştir.³⁶ Daha önce yukarıda bahsettiğimiz gibi Sallustius ise her zaman Caesar'dan yana olmuştur.

Ayrıca yine yukarıda bahsettiğimiz gibi Sallustius Cicero'nun eski eşi Terentia ile evlidir. Sallustius *De coniuratione Catilinae* adlı eserinde Cicero'ya karşı tavır takınmıştır. Yazar Catilina'nın devlete karşı hazırladığı tertibi Cicero'nun ortaya çıkarmasını küçümsemiş, bu başarısından dolayı Cicero'nun saygınlık kazanmasından söz etmemiştir. Halbuki bu olaydan sonra Cicero'nun consul olması kolaylaşmıştır.³⁷

Yazar aynı eserde Cicero'dan "Roma kentinin kiracı yurttaşı" olarak bahsetmiştir. Bu sözü Catilina'nın senatoda yaptığı konuşmada kullanması çoka anlamlıdır.³⁸

Consul olamamış, kamu görevlerini yeterince yerine getirememiş olan Sallustius siyasi alanda yaşadığı başarısızlıkların hincını siyasi hasmı Cicero'nun uğraşmadığı tek alan olan tarihe yönelmiştir. Cicero tarih ile uğraşmamasına rağmen tarih yazmanın kurallarını uydurma bir şey söylemeye kalkışmamak, doğru olan her şeyi söylemek ve yazarken, en ufak kayırma ve kin kuşkusundan kaçınmak olarak belirtmiştir.³⁹ Sallustius'un kendine bu alanı seçmesinin bir nedeni de Cicero'nun tarihçi olan arkadaşı L. Luceius'a yazdığı bir mektupta Catilina olayıyla ilgili bir çalışma yapmasını önermiş olması⁴⁰ olabilir. Ancak Catilina isyanını kaleme alan kişi L. Luceius değil G. Sallustius Crispus olmuştur.

Geç Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli tarih yazarlarından olan C. Sallustius Crispus'un kamu görevinde bulunmuş olması tarih yazarlığını seçmesinde etkili olmuştur.

Sallustius'un kaleme almış olduğu üç eseri tam olarak hangi tarihlerde yazdığı konusu belirsizliğini korumaktadır. Ancak bu eserlerin sırası ile ilişkili herhangi bir şüphe yoktur. Yazar ilk olarak Catilina Tertibini konu alan *De coniuratione Catilinae* kitabını kaleme almıştır. Ancak eserin yazıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir. Bu eserini yazar MÖ 43 yılının sonbaharında, ikinci *triumvirliğin* kurulduğu tarihe kadar düzenlenmemiş olması kuvvetle muhtemeldir.⁴¹

Tapınağı'nda *senatus* üyelerine, ikincisini 9 Kasım 63 tarihinde *forum Romanum*'da halka, üçüncüsünü 3 Aralık 63 tarihinde yine *forum Romanum*'da halka, dördüncü konuşmasını ise 5 Aralık 63 tarihinde *Concordia Tapınağı*'nda *senatus* üyelerine vermiştir. Bkz. Cic. *Catil.*

36 Pompeius Cicero'nun gözünde Roma'yı dış düşmanlardan, içerideki yasa tanımazlıktan kurtaracak, bu arada Cumhuriyet anayasasına sahip çıkacak tek adamdır.

37 Sall. *Catil.* XXIII, 5.

38 Sall. *Catil.* XXXI, 7.

39 Cic. *De Or.* II, 62.

40 Cic. *Ad Fam.* V,12.

41 M. L. W. Laistner, *The Greater Roman Historians*, Berkeley 1977, s. 48; Bu eser bazı yazarlara göre MÖ 41 yılında yazılmıştır. Bkz. Michael Wengraf, *Die Mitglieder der catilinarischen Verschwörung*, Diplomarbeit, Universität Wien 2010, s. 9.

Bazı araştırmalar Caesar suikastının (MÖ 43) hemen sonrasında yayınlandığını, bazı araştırmacılar da MÖ 40 yılında eserin yayınlandığını söylerler.⁴² M. von Albrecht eserinde *De coniuratione Catilinae*'nin Caesar'ın ölümünden bir yıl sonra MÖ 42 yılında yayınlanmış olabileceğini söyler.⁴³

Sallustius'un ilk olarak yazdığı *De coniuratione Catilinae* eseri, el yazmalarında *Catilina*, *Bellum Catilina* ve *Bellum Catilinarium* olmak üzere üç farklı başlıkla karşımıza çıkmaktadır.⁴⁴

Sallustius'un *De coniuratione Catilinae* adlı eserinin konusu ünlü hatip ve devlet adamı Marcus Tullius Cicero'nun (MÖ 106-43) konsüllüğü zamanında Lucius Sergius Catilina adındaki *patrici* (soylu) sınıftan karakteri bozuk bir kişinin başlattığı, ancak başarısızlıkla sonuçlanan bir ayaklanma girişimidir. Yazar eserinde Roma'nın bu ayaklanmadan nasıl etkilendiğini ve bu ayaklanma girişimlerinin neden ve sonuçlarını ele almıştır.

Ayaklanma girişimi MÖ 63 yılında tespit edildiğine göre, yazar bu sırada 23-24 yaşlarında olmalıdır. Roma Cumhuriyeti'nin bu son döneminde toplumda dürüstlüğü yerini açgözlülüğün aldığı görülmektedir. Özellikle Kartaca'nın fethedilmesi ile Roma son ciddi rakibini bertaraf etmeyi başarmıştır. Bu fethin sonucunda da Roma sınırsız zenginlik kaynaklarına ulaşmıştır. Roma'da artık herhangi bir şeyi ve herhangi bir kimseyi para ile satın almak mümkün hale gelmiş ve Roma'da para=güç denkleminin hüküm sürdüğü bir düzen hakim olmaya başlamıştır. Para ve lüks yaşama karşı duyulan istek karşısında onur ve ün kazanma gibi kavramlar önemini kaybetmiştir.⁴⁵

Bu ortamda yetişen C. Sallustius Crispus söz konusu eserinde Catilina karakterinin içinde bulunduğu olaylar ile örtüşen toplumsal bir çürüme portresi çizmektedir. Catilina bir anlamda yozlaşmanın karaktere bürünmüş şeklini temsil etmektedir. *Patrici* sınıfından ve çok yetenekli olmasına rağmen, sahip olduğu özellikler çevresindekiler tarafından yanlış yönlendirilmiştir. Catilina kendisi gibi yozlaşmış bir kesimin de desteğini almıştır.⁴⁶

Sallustius eserinde ayaklanmanın önderi olarak nitelendirdiği Catilina'yı şöyle betimlemiştir:

“Soylu bir aileden gelen Lucius Catilina, kafaca ve bedence çok güçlü, fakat kötü yaratılışlı ve bozuk ahlaklı bir insandı. Daha delikanlılığında iç savaşlardan, adam öldürmelerden, yağmalardan ve yurttaşlar arasındaki anlaşmazlıklardan

42 J. C. Rolfe, 1971, XIII.

43 M. V. Albrecht, A History of Roman Literature, Leiden-New York-Köln 1997, s. 433.

44 Rolfe, 1971, XII.

45 S. Usher, 1971, 144.

46 Sall. *Catil. XIV*.

hoşlanmış, gençliğini bunlarla haşır neşir olarak geçirmiştir. İnanılmaz derecede açlığa, soğuğa, uykusuzluğa dayanıklıydı. Atak, kurnaz, döneke, her şeyi istediği gibi göstermesini, olanı gizlemesini bilen bir ruh yapısı vardı; başkasının malına göz diker, kendisinininkini saçıp savururdu; tutkulara ateşli, konuşması oldukça güzel, sağduyusu kıttı. Doymak bilmez benliği hep ölçüsüz, akıl almaz, aşırı istekler duyardı. Lucius Sulla'nın diktatörlüğünden sonra devlet yönetimini ele geçirmek için çok büyük bir tutkuya kapılmıştır, başa geçsin de, bunu nasıl başarırsa başarsın, umurunda değildi. Ailesinin geçim sıkıntısına düşmesi ve işlediği cinayetlerin bilincine varması-bunların ikisi de yukarda anlattığım yollarla ağırlaşmıştı- onun azgın benliğini daha da kışkırtıyordu. Bu arada halk arasında birbirine karşıt, ama gene de çok kötü şeyler olan şatafat düşkünlüğü ile para düşkünlüğünün sarstığı ahlak bozukluğu da onu kamçılıyordu.⁴⁷

Yazar yine eserinde Catilina'nın fizyonomisini canlı bir biçimde şöyle anlatmıştır: *"...insanlara ve tanrılara düşman ruhu, ne uyanırken yatışabiliyordu, ne dinlendiği zamanlarda; böylece vicdan azabı tedirgin zihnini kemiriyordu. Bu yüzden rengi soluk, bakışları bulanık, yürüyüşü bir hızlı, bir yavaştı; kısıacası dış görünüşünden, yüzünden delilik akıyordu."*⁴⁸

Tarihçinin bu betimlemede kullanmış olduğu dil okuyucunun kafasını toplumdaki ahlaki çöküşle meşgul etmeye yetecek bir sertliktedir. Sallustius Catilina'nın yapmış olduğu hazırlıkları net bir biçimde betimlemiştir. Catilina'ya destek verenlerin içinde yedi senator, dört atlı asker ve koloni kentlerinden gelen sayısız insan bulunmaktadır. Catilina bütün bu insanlara güç ve zenginlik teklif etmiş ve yazar bütün bu grubun mevcut yönetime karşı kin beslediklerini tüm boyutlarıyla ortaya koymuştur.⁴⁹

Sallustius Catilina'nın tasvirini yaparken, konuyu edebi açıdan da renkli bir şekilde ele almış ve yaptığı bu karakter tasviri ile hem okuyucunun ilgisini çekmiş hem de eserin değerini de artırmıştır.⁵⁰

Ayaklanmaya katılanlardan Q. Curius evlilik dışı bir ilişki yaşadığı soylu bir kadın olan Fulvia'nın azalan sevgisini yeniden kazanmaya çalışırken, ileride sahip olacağı güç ve zenginlikten bahsederek komployu açık etmiştir. Böylece Catilina'nın *consullük* seçimlerini kazanma ümidi tamamıyla yok olmuş ve seçimleri "homo novus" yani Cicero kazanmıştır.⁵¹

Sallustius tarihçi olarak bu olayı, siyasi ve sosyal kriz olarak, büyük bir yelpazede

47 Sall. *Catil. V*; G. Varnlıoğlu 1973,20-21.

48 Sall. *Catil. XV*; G. Varnlıoğlu 1973,29.

49 Sall. *Catil. XXI*.

50 M. Von Albrecht 1997, 304.

51 Sall. *Catil. XXIII*.

değerlendirmiştir. Roma'nın istikrarlı bir kentten, yozlaşmış bir kente nasıl dönüştüğünü ve bu dönüşüme neden olan ahlaki ve ruhsal aşırılıklara işaret etmeye çalışmıştır. Catilina karakterini yazarımız ahlaki önyargılarla ele almıştır. Bu karakteri ele alırken de özellikle bir insanın kalitesine işaret eden (gösteren) *virtus* (erdem) fikrini ön plana çıkarttığı görülmektedir. Yukarıda da söz ettiğimiz gibi Catilina kötü ve ahlaksız bir karakter olarak tasvir edilmiştir.⁵² Eserde iyi bir *ingenium*=*animus*=akıl gücü'ne sahip bir insanın nitelikleri arasında yer alan güzel konuşma, cesaret, gurur ve cömertlik gibi vasıflar Catilina'da gevezelik, küstahlık, cehalet ve savurganlık şeklinde görüldüğü dikkat çekmektedir. *De coniuratione Catilinae*'da Sallustius, Catilina'ya bu kötü vasıfları yüklemekle, Catilina'nın kariyerinin başarısızlıkla sonuçlanacağı belirgin hale gelmiştir. Catilina'yı yağmalayan, adam öldüren, kısacası yolunu tamamen kaybetmiş bir figür olarak karakterize etmiştir.

Bu ahlaki önyargılarını Sallustius'un bütün karakterlerine de yansıttığını görüyoruz. Eserinde kişilerin karakterlerini anlatırken, bir taraftan onların söylevlerini aktarır, eylemlerini anlatır. Böylece kişileri tanıtır ve onların takındığı tavrı, davranışı anlatarak kişiliklerini canlandırır.

Sallustius'un betimlediği kişiliklerden biri de N. Iunius Erutus'un dul eşi Sempronia'dır. Sempronia geleneksel kadın tipine uymaz. Geç Cumhuriyet Dönemi'nin bozulmuş kadın tipinin örneğidir.⁵³ Roma'nın bu siyasi ortamında etkili bir kadın olan Sempronia ahlaktan yoksun, ancak kültürlü bir kadın olarak betimlenmiştir.

Yazarın betimlediği karakterlerinden Caesar ve Cato, Roma'nın eski erdemlerinin belirtilerini taşıyan, iyi ahlakın temsilcileri ve örnek insanlarıdır. Sallustius eserinde önce Gaius Iulius Caesar'ın *Senatus*'da yaptığı konuşmayı,⁵⁴ daha sonra Marcus Porcius Cato'nun yaptığı konuşmayı⁵⁵ verir. Burada yazarın amacı Caesar ile Cato'nun kişiliğinde *virtus*u göstermektedir. Birbirine zıt bu iki karakterin konuşmalarını verdikten sonra Sallustius, Caesar ve Cato'nun kişiliklerini karşılaştırır.⁵⁶ Ancak aralarında seçim yapmaz. Cato söylevinde katı, gerçekçi bir karakter olarak karşımıza çıkar. Caesar ise soylu, insancıl, acımayı bilen, bu yozlaşmış dönem için yazarın tek umudu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁷ Cato geçmişi, Caesar ise geleceği temsil etmektedir. Cato eski Roma standartlarının temsilciliğini üstlenirken, Caesar politik becerilerini bir adım ileriye taşımayı başarmıştır.

Sallustius eserinde senatodaki konuşmalarında Cato ve Caesar'a çok önem vermiştir. Cato komploculara karşı ölüm cezası verilmesini, Caesar ise müebbet hapse konulmasını

52 Sall. *Catil.* V.

53 Sall. *Catil.* XXV.

54 Sall. *Catil.* LI.

55 Sall. *Catil.* LII.

56 Sall. *Catil.* LIV.

57 Sall. *Catil.* LIII.

istemmiştir. Ancak senato Cato'nun düşüncesini benimsemiştir.

Yazar Roma'nın eski değerlerini bu komploda önemli rol oynayan karakterleri ele alarak eserine canlılık katmıştır.

Monografi niteliğinde kaleme aldığı *De coniuratione Catilinae* adlı eserinde Sallustius'un en çok yer verdiği konu "ün"dür. Yazar eserinde kısa ömrü uzatmanın tek yolunun ölümden sonra adıyla yaşayabilmesi olarak görmüştür. Bunu sağlayabilmek içinde insanın üne yönelmesi gerektiğini söyler.⁵⁸ Özellikle eski Roma'yı anlattığı bölümlerde "gloria" ve "bona fama" sözcüklerini çok kullanmıştır.⁵⁹ Yazar eserinde eğer insan anılıyorsa, yaşamış sayılır düşüncesini benimsemektedir.⁶⁰

Sallustius kamu işlerinden çekildikten sonra - yukarıda da bahsettiğimiz gibi Caesar sayesinde belli görevlere gelmişti ve cezalardan kurtulmuştu - kazanamadığı ünü yazdığı eserlerle kazanmıştır.

Klasik Roma tarihçiliğinin başlatıcısı olarak kabul edilen Sallustius *De coniuratione Catilinae* eseri için yazılı veya sözlü kaynak göstermemiştir. Çünkü kaynak kendisidir.⁶¹

Yazar eserinde konuya direkt olarak girmemiş, Hellen yazınında Hekataios'dan itibaren önsöz yazma geleneğine uyarak, bir önsözle başlamıştır.⁶² Sallustius Stoa felsefesinin *animus-corporis* yani ruh ve beden ikiliğinden yola çıkarak yazmış olduğu önsözünde, ruhu bedenden üstün tuttuğu görülmektedir.

Siyasal güce karşı direnen halk sınıfının kavgalarını ele alırken yazarın özellikle önsözde insan anlayışı üzerinde durduğunu görmekteyiz.⁶³ Sallustius'un söylediği her düşünce, özdeyiş herkes tarafından bilinen gerçeklerdir. Yazar eserinin önsözünde bunları yineleyerek pekiştirmek istemiş olabilir. Bu görüşlerini de ifade ederken felsefeden yararlanmıştı.

Sallustius Kartaca Savaşları'nın bitiminden (MÖ 146) itibaren Roma'daki siyasal koşulların nasıl bozulduğunu Roma toplumuna anlatmak ve birisinin devleti yeniden düzenlemesi gerektiğini göstermek için eserlerini kaleme almıştır.⁶⁴ *De coniuratione Catilinae*'nin önsözünde insan anlayışını ortaya koyduktan sonra yazar Roma

58 Sall. *Catil. I.*

59 Sall. *Catil. VII, XI, XII.*

60 Sall. *Catil. II.*

61 B. Demiriş, 2006, 52.

62 B. Demiriş, "Greklerde ve Romalılarda Tarih Yazımı I, 2. Romalılarda Tarih Yazımı", *Anadolu Araştırmaları*, C. 15, İstanbul 1999, 442.

63 Sall. *Catil. I.* "Bizim bütün gücümüz ruhta ve bedendedir"; "Ancak askeri işler daha çok beden gücüyle mi, yoksa kafa değerleriyle mi ileri gider sorunu ölümlüler arasında uzun zamandır büyük tartışma konusudur."; Sall. *Catil. II.* "Bunlar için elbette doğaya karşı olarak bedenleri zevk, ruhları yük olmuştur."

64 Bülent İplikçioğlu. *Eski Batı Tarihi I*, Ankara 1997, s.437.

toplumunun yapısını, önce eski Romalıları⁶⁵, sonra yeni Romalıları⁶⁶ anlatır. Romalıların eski niteliklerini yitirdiklerini gözler önüne sermiştir. Paranın toplum ahlakını nasıl bozduğunu anlatmıştır. Halkın geleneklerinden uzaklaştığını, yurttaşlık niteliklerinin bozulduğunu, zengin sınıfın sarayı, yazlık evleri, köleleri, ahçıları, oyuncularını olduğunu, yoksul sınıfın ise geçim derdinde olduğunu söylemiştir.⁶⁷

Sallustius'un yaptıkları ile yazdıkları arasında çelişki olduğunu düşünüyoruz. Çünkü yazarın siyasi hayatında başarılı olamadığını, Senatus'tan çıkarıldığını, adının yolsuzluklara karıştığını ve Caesar tarafından kurtarıldığını ve O'nun tarafından tekrar kamu görevine başladığını biliyoruz. Bu çelişkiyi yazar *De coniuratione Catilinae*'da şöyle anlatmaktadır.⁶⁸

“Ben toy bir delikanlıyken, ilkin, çoğunluğun yaptığı gibi, hevesle kamu işlerine sürüklendim ve birçok tersliklerle karşılaştım. Çünkü utanma duygusu, ölçülü davranış ve erdem yerine cüret, ahlak bozukluğu, açgözlülük geçerliydi. Kötü yollara alışık olmayan benliğimin buna tepki göstermesine karşın, hırsın bozduğu güçsüz genç yaşım gene de bu kötülükler ortamında bulunuyordu, öteki insanların bozuk ahlaklarıyla bağdaşamadığım halde, aynı mevki tutkusu, başkaları gibi, beni de dedikodunun ve kıskançlığın pençesinde kıvrandırıyor.”

Yani yazar burada yaptığı ile yazdığının aynı olmamasını aşırı hırsı ile açıklamaktadır.

Sallustius genç yaşta siyasi hayatı seçmiş, başarı kazanamayınca da tarih yazarlığına geçmiştir. Kamu görevinde kazanamadığı ünü tarih yazarak elde etmiştir. Kariyerini tarih yazarak tamamlamıştır.

MÖ 63 yılında Catilina'nın önderliğinde, iktidarın yönetimine karşı gelmek amacıyla düzenlenen komployu konu alan Sallustius'un bu ilk eseri monografi türündedir. Sallustius Roma'daki monografi türünde yazan tarih yazarları arasında Coelius Antipater'den sonra ilk monografi yazarıdır.⁶⁹

Eserinde canlı bir üslupla Roma'nın siyasi ve askeri durumunu, içinde yaşadığı toplumsal koşullarla yazıya dökmüştür. Caesar'ın ölümüyle (MÖ 44), kamu görevinden ayrıldıktan sonra, Sallustius'un amacı yazar olarak kendisine ün sağlamak olmuştur.

Yukarıda da söylediğimiz gibi *De coniuratione Catilinae* eserine Sallustius konuya doğrudan girmemiş, bir önsözle başlamıştır. Önsöz'de konu insandır. Felsefi içeriklidir,

65 Sall. *Catil. IX.*

66 Sall. *Catil. X.*

67 Sall. *Catil. XXXVII.*

68 Sall. *Catil. III*; J. C Rolfe, 1921, 7; G. Varinlioğlu, 1973, 19, 20.

69 Wolf Steidle, *Sallusts Historische Monographien*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1958, 1.

ahlaki değerleri anlatır, tarih yazma amacını verir ve yazarın yaşamı hakkında bilgiler vardır. Yazar önsözde ahlak dersi vermektedir.

Cumhuriyet Dönemi Roma tarih yazıcılığında önemli bir yere sahip olan Sallustius eserinde toplumun ahlaki durumu, söylevler, kişi betimlemeleri, coğrafi betimlemeler gibi konuyu ilgi çekici kılan konu dışı anlatımlar (*excursus*) gibi öğeleri kullanarak asıl konuyu daha belirgin hale getirmeye çalışmıştır. Eserde dört büyük söylev vardır: Catilina'ya ait iki söylev, Caesar ve Cato'nun söylevleri. Sallustius konuşanların fikirlerini verirken söylevlere kendi düşüncelerini de yerleştirmiştir. Bu yüzden yazarın düşüncesi ile söylevi verenin düşüncesini ayırt etmek zordur.

Cumhuriyetin çöküşü ile imparatorluğun kuruluşu arasındaki dönemde yaşayan Sallustius kamu görevindeyken edindiği kazanımları tarih yazarak vermeye çalışmıştır. Yazar yaşadığı karışık dönemde saygınlık, ün kazanma yolundadır ve verdiği eserlerle saygınlığı ve ünü elde etmiştir.

Yazarın söylevlerinde Cato dürüstlüğü, sertliği ve ciddiyeti ile ön plana çıkarken, Caesar daha çok özgürlükçü yapısı, arkadaşlarına duyduğu saygı, çalışkanlık ve hırs gibi nitelikleri ile göz dolduran bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Caesar'ın söylevi başından itibaren dikkatli bir şekilde planlanmış, yalan, çıkar gözetmeyen ve hoşgörülü bir insan profili çizmiştir. Caesar'ın sonraki kariyeri ve Sallustius'un onunla ilişkili olarak verdiği detaylara baktığımızda yazarın taraflı bir tutum izlediğini çıkartabiliriz. Ayrıca Cicero'nun eserde ihmal edilmiş olması Sallustius'un tarafsızlığına gölge düşürmektedir.

Söylevler, bilindiği gibi, tarihi bir olayın anlaşılması için, kişileri anlamak için ve içinde buldukları dönemde ne gibi bir etkide bulduklarını kavramak için çok önemlidir. Sallustius da Thukydides gibi *De coniuratione Catilinae*'da söylevlere yer vermiş ve kişileri konuşturmuştur. Bu söylevler sayesinde de biz kişilerin karakterlerini öğrenebiliyoruz. Sallustius eserinde bütün kişilikleri tarihte yeri olan biri olarak değil, bir olay, bir öykü kahramanı olarak çizmiştir.⁷⁰

Yazarın bu eserde kullandığı üsluplardan biri de, konu ile doğrudan bağlantılı olmayan, ancak farklı yönlerden konuya açıklık getiren, ana konu ile ek bilgi veren ve okuyucunun heyecanını arttırmak için kullanılan konu dışı anlatımlar (*excursus*)'dır. Sallustius *De coniuratione Catilinae*'da on yedi bölümü kapsayan toplam beş ayrı konu dışı anlatıma yer vermiştir.⁷¹ Yazar Roma'nın siyasal ve toplumsal durumunu, komplonun hangi koşullarda ortaya çıktığını, halk sınıfı ile soylular arasındaki siyasi çekişmelerini, halk sınıfının hangi koşullarda yaşadığını, Catilina ve arkadaşlarının ruh durumlarını

70 G. Öner, 1971, 91.

71 Derya Arslan, *Sallustius ve Tarih Eserlerinde Konu Dışı Anlatımlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, 46-59.

*excursus*larla detaylı bir şekilde ele almıştır.⁷² Yazar böylece ayaklanmayı gözler önüne sermiştir ve esas konuyu yan konularla desteklemiştir.

Hellen tarih yazarlarından, tarihin babası olarak bildiğimiz, Herodotos'un *Historiae*'sında da *excursus* olduğca çok rastlamaktayız.⁷³ Sallustius'dan önce de konu dışı anlatımlar tarih yazarlarına hizmet etmiştir. Sallustius'un *excursus*larını iki grup altında toplayabiliriz. Birincisi bizzat kendisinin yazdığı konu dışı anlatımlar, ikincisi söylevlerdeki kişilerin ağzından anlattığı konu dışı anlatımlardır.

Sallustius'u *De coniuratione Catilinae*'da iyi bir retorik olarak görüyoruz. Söylevler bunu doğrular niteliktedir. Yazar tarihi olayları anlaşılır ve doğru bir şekilde bize aktarmış Roma'nın içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermiştir.

Yazarın üslubuna baktığımızda ise, *archaismus* (eskiye bağlılık), *brevitas* (kısalık) ve *varietas* (çeşitlilik) karşımıza çıkmaktadır. Sallustius'un, Roma'da eserlerini ilk Latince yazarak tanıdığımız Marcus Porcius Cato'yu (MÖ 234-149) (Yaşlı Cato) kendine örnek aldığını görmekteyiz.⁷⁴ Sallustius Cato'dan aldığı kelimelerle kelime hazinesini geliştirmiş, az sözle çok şey anlatabilmiştir. Kısa ve anlaşılır ifadeler kullanmış, cümlelerinde zarf ile çekimli bir isme aynı görevi vererek çeşitlilik sağlamıştır.⁷⁵ Ayrıntılara fazla yer vermeyen, ancak kısa ve anlaşılır bir dille yazan usta bir sanatçıdır.⁷⁶ Bu açıdan Sallustius tarih yazarlığına bir yenilik getirmiştir.

Yazar konuyu daha anlaşılır hale getirmek için konuya yandan eklediği coğrafi anlatımlarla da üslubuna renk katmıştır.

Sallustius olayları ele alırken “*interim, interea, cum, simul, atque*” gibi tarih açısından kesin olmayan ifadeler kullanmıştır.⁷⁷ Yazar ayrıca *sicuti ego accepi* (benim anladığıma göre),⁷⁸ *diuturna* (uzun süreli)⁷⁹ gibi belirsizlik payı olan ifadeler kullanmıştır. Zaman açıkça ifade edilmemiştir. Dolayısıyla Sallustius'un kronolojiye çok dikkat etmediğini, kesin olmayan ifadeler kullandığını söyleyebiliriz.

Yazar olayları anlatırken, neden-sonuç ilişkisi içinde anlatmıştır. *De coniuratione*

72 Sall. *Catil. V-XIV; XVIII- XIX; XXXVI- XXXIX; XXV; LIII-LIV.*

73 G. Ledworuski, *Historiographische Widersprüche in der Monographie Sallusts zur Catilinarischen Verschwörung* in *Studien zur Klassischen Philologie* Band 89, Frankfurt am Main 1994, 103, 107; M. Wengraf, 2010, 79.

74 R. Mellor, 1999, 44.

75 G. Öner, 1973, 14- 15.

76 Romalı Kamu görevlileri tarih yazarken eserlerinin kamusal değer taşımasını amaç edinmişler, sanatçı görünmekten kaçınmışlardır. *Annales* yazarları olayları, yerleri, süslemeden, aktarıcı olmakla yetinmişlerdir. (bkz. Cic. *De Oratore, II, 54*). Sallustius ise tarih yazıcılığında bütün sanatını göstermiştir.

77 J.C. Rolfe, 1921, 11.

78 Sall. *Catil. VI.*

79 Sall. *Catil. XXXI.*

Catilinae monografisinde zamanın siyasal durumunu anlatır. Bunu *excursus*larla yapmaya çalışır. Catilina isyanını anlatırken yazar isyanın doğuşunu, gelişmesini, Roma'daki egemen düşüncüyü, toplumun yapısını gözler önüne serer ve ayaklanmanın nedenlerini arar, tarihsel ve psikolojik ortamı saptar. Yazar böylece Catilina'nın devlete karşı hazırladığı isyanın neden ve sonuçlarını renkli, canlı, ilginç bir biçimde ortaya koymuştur.

Sallustius'un bu monografisinde kişilerin karakterlerini, toplumun yapısını görerek olayların tarihsel nedenlerini anlamak kolaydır. Çünkü yazar olaylar ve kişiler üzerindeki görüşlerini kendine özgü üslubu ile ifade etmiş ve çıkar peşinde koşan insanların görüşlerinin altında yatan gerçekleri de bulup çıkartmıştır.⁸⁰

Birinci yüzyıl hatip ve düşünürlerinden Quintilianus yazarı Thukydides ile bir tutmuştur.⁸¹ MS 40- 103/104 yılları arasında yaşayan ünlü şair Martialis Roma tarihçileri arasında Sallustius'u ilk sıraya koymuştur.⁸² Roma'nın en büyük tarihçilerinden Tacitus (MS 56/57-117) yazarımızdan "Roma tarihçiliğinin en parlak yazarı" olarak söz etmiştir.⁸³ MS 2. yüzyıl Romalı yazar Gellius, *Noctes Atticae* (Attica Geceleri) adlı kitabında Sallustius'tan sözcüklerin anlamı için örnekler vermiştir.⁸⁴

Romalı yaşamöyküsü yazarı Suetonius *De Viris Illustribus* adlı eserinde Sallustius'u Roma tarihçilerinin ilki olarak adlandırmıştır.⁸⁵

Tarih yazıcılığında öz ve biçim bakımından Thukydides'i örnek alan yazar kendinden önceki tarihçiler gibi olayları sadece yıllıklar biçiminde ele almamış, ayaklanmanın sebeplerini ve sonuçlarını da vererek bilimsel tarihçiliğin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

MÖ 63 yılındaki bir iç ayaklanmayı anlatan *De coniuratione Catilinae*'da Sallustius kaynak kendisi olduğu için kaynak göstermemiştir. Sallustius Roma'da önceden görülmemiş suçların ve tehlikelerin baş gösterdiği, eşine rastlanmamış bir olay olması nedeniyle bu konuyu seçmiştir. Bir monografi olan bu eserde yazar Roma Devleti'nin siyasi ve ahlaki durumunu ele almıştır. Eserde kendi politik düşüncesini ortaya koymuş ve söylevlerini verdiği kişileri sert bir üslup ile konuşturmuştur. Bu yüzden Sallustius bu eserde tarafsızlığını koruyamamıştır.

Ayaklanmayı sebep-sonuç ilişkisinde ele alarak yorumlamış ve Roma tarih yazıcılığında yeni bir sayfa açarak Klasik Roma tarihçiliğinin başlatıcısı olarak kabul görmüştür.

80 A. Sarıgöllü, 1983,32.

81 Quint. *Inst. X, 1, 101.*

82 Mart. *Epigr. XIV, 191.*

83 Tac. *Ann. III, 30.*

84 Gell. *Noct. Att. VI, 17; X, 20; XIII, 30; XVI, 10; XVIII, 4; IV, 15; X, 26.*

85 M. von Albrecht, 1997, 456.

Cumhuriyetin son dönemlerindeki bu isyan girişimlerini ele alan yazar, bu dönemin ahlaksızlıklarını yazıya dökerek psikolojik portreler çizerek eserini çekici kılmayı başarmıştır. Yaşadığı dönemden bir olayı ele alması ve döneme damgasını vurmuş kişilerin tasvirlerine yer vermesi *De coniuratione Catilinae* adlı eserin değerini artırmıştır. Ayrıca konu dışı anlatımlarla yazar, esere canlılık katmış ve cumhuriyetin son dönemlerinin zihinlerde yaşanmasını sağlamıştır.

Eserin önsözünde kaleme aldığı felsefi ve ahlaki görüşleri ile bize toplumun yapısını anlatmıştır. Aynı zamanda toplumun sosyal, kültürel ve psikolojik yönünü de ele almış olması Sallustius'un çok yönlü bir tarihçi olduğunu göstermektedir.

Sallustius tarihe, edebiyata, felsefeye ve retoriğe de katkıda bulunmuştur. Sallustius kronolojiye fazla önem vermemiş, eski kelimeler kullanmış, eserinde kaynak göstermemiş ve kendi görüşlerini yansıtmıştır. Buna karşılık olayların sebep ve sonuçlarını vermeye çalışmış, detaylı bir şekilde karakter tasvirleri yapmış, onları karşılıklı konuşturmuş, konu dışı anlatımlarla olayın anlaşılmasını sağlamış ve okuyucunun ilgisini çekmeye çalışmıştır. Böylece Geç Cumhuriyet Dönemi ve olaylarının anlaşılmasını sağlamıştır. Roma'da bilimsel tarihçiliğin gelişmesine katkıda bulunmuş ve Klasik Roma tarihinin öncüsü olmuş Roma Geç Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli yazarlarından olmuştur.

Cumhuriyetin çöküşü ile imparatorluğun kuruluşu arasındaki dönemde yaşayan C. Sallustius Crispus kamu görevindeyken edindiği kazanımları tarih yazarak vermeye çalışmıştır. Yazar yaşadığı karışık dönemde saygınlık, ün kazanma yolundadır ve verdiği eserlerle saygınlığı ve ünü elde etmiştir.

Kaynakça

- ALBRECHT, M. von, *A History of Roman Literature*, Leiden-New York-Köln 1997.
- ARSLAN, D. , *Sallustius ve Tarih Eserlerinde Konu Dışı Anlatımlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.
- ASCONIUS PEDIANUS: *Orationum Ciceronis quinque enarratio*, in Milanianum.
- CIC. *Catil.* , M. Tullius Cicero, *In L. Catilinam*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.
- CIC. *De orat.* M. Tullius Cicero, *De Oratore*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.
- CIC. *Ad Fam.*, M. Tullius Cicero, *Ad familiares*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.
- DEMİRİŞ, B. “Greklerde ve Romalılarda Tarih Yazımı, Romalılarda Tarih Yazımı”, *Anadolu Araştırmaları*, C.15, İstanbul 1999, S. 431-459.
- DEMİRİŞ, B. *Roma Yazının Tarih Yazıcılığı*, Ege Yayınları, İstanbul 2006.
- DUFF, Wight J. , *A Literary History of Rome*, Vol. 1-111 London 1953.
- FUNAIOLI, Sallustius”; *RE I*, Stuttgart 1920, 1910-1955.
- GELL. *Noct. Att.* : Gellius, *Noctes Atticae*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.
- HIER. *Adv. Lovin.* : Hieronymus, *Adversus lavinianum*, TLG CD ROM, California 2000.
- HIER. *Olymp.* Hieronymos, TLG CD ROM, California 2000.
- İPLİKÇİOĞLU, B. , *Eski Batı Tarihi I*, Ankara 1997.
- KEIGHTLEY, T. , *The Catilina and Jugurtha of Sallust*, London 1849.
- LAISTNER, M. L. W. , *The Greater Roman Historians*, Berkeley 1977.
- LEDWORUSKI, G. , “Historiographische Widersprüche in der Monographie Sallusts zur Catilinarischen Verschwörung “in *Studien zur Klassischen Philologie Band 89*, Frankfurt am Main 1994.

MART. *Epigr.* : Martialis, *Epigrammata*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.

MELLOR, R. , *The Roman Historians*, London-New York 1997.

ÖNER, G., *Sallustius'un Monografilerinde İnsan Anlayışı- Roma Toplumunu- Kişilikler*, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1971.

ÖNER VARINLIOĞLU, G., *Catilina Tertibi* , Remzi Kitabevi, İstanbul 1973.

QUINT. *Inst.*: Quintilianus, *Institutio oratoria*, (Çevirimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.

RE: *Paulys Real Encyclopedie der classischen Altertumwissenschaft*, München.

ROLFE, J.C. , *The Loeb Classical Library*, London: William Heinemann, 1921.

SALL. *Catil.* Sallustius, *De coniuratione Catilinae*, çev. J.C. Rolfe, *The Loeb Classical Library*, London: William Heinemann 1921.

SARIGÖLLÜ, A. , *Roma Edebiyatında Tarih*, Ankara 1971.

STEIDLE, W. , *Sallusts Historische Monographien*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1958.

SYME, R., *Sallust*, Berkeley- Los Angeles, University of California Press. 1964.

TAC. *Ann.* : Cornelius Tacitus, *Annales*, çev. Bedia Demiriş, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002.

VARINLIOĞLU, G. , “Sallustius ve Yapıtları Üzerine”, *Belleten*, C.LII, s. 206, Ankara 1989, s. 61-152.

WENGRAF, M., *Die Mitglieder der catilinarischen Verschwörung*, Magister der Philosophie, Universität Wien 2010.